

Barbara Skoczyńska-Prokopowicz

Dom Pomocy Społecznej „LEŚNIÓWKA” w Turzy, jako wzorcową placówką realizującą założenia polityki społecznej wobec osób starszych

---

Administracja : teoria, dydaktyka, praktyka nr 4 (37), 74-92

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dom Pomocy Społecznej „LEŚNIÓWKA” w Turzy, jako wzorcowa placówka realizująca założenia polityki społecznej wobec osób starszych

Wprowadzenie

Starość jest naturalnym etapem życia człowieka, dotyka każdego, bez względu na płeć, status społeczny i kraj w którym żyje. Starość jest zatem zjawiskiem powszechnym, znanym człowiekowi od zawsze i dotyczy zarówno stanu umysłu, jak i kondycji fizycznej. Pojęcie starości zmieniało się na przestrzeni wieków, szczególnie w kręgach kultury europejskiej. Od „kultu starości” – kojarzonej z mądrością i wiedzą, po nienawiść i pogardę dla stanu, w którym człowiek potrzebuje pomocy od drugiej osoby i instytucji państwowych. Przejawów niechęci i wrogości wobec starości jest wiele. Mają one swoje przyczyny w powielaniu schematów i przekonań społecznych m.in. traktowaniu ludzi starszych jako balastu, obciążenia dla budżetu państwa, popularyzowanie stereotypu starości kojarzonej z biedą, a także dominacja modelu rodziny dwupokoleniowej nad wielopokoleniową¹.

Faktem jest, że społeczeństwo się starzeje. Seniorzy w niedługim czasie będą stanowić jedną czwartą ogółu obywateli w naszym kraju. Kwestia ta jest przedmiotem troski zarówno polityków, demografów, ekonomistów, socjologów, jak i środowisk le-

---

¹ A. Leszczyńska-Rejchert, *Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości*, Olsztyn 2000, s. 84.

karskich i pielęgniarских. Prognozy demograficzne są nieubłagane – w 2035 roku liczba osób starszych w Polsce stanowić będzie ponad 23 procent ogółu ludności. Oznacza to, że blisko co czwarta Polka i co czwarty Polak będzie seniorem, a co istotniejsze – emerytem². Demograficzne starzenie się społeczeństwa jest zjawiskiem dynamicznym i w kolejnych dziesięcioleciach będzie przebiegało coraz szybciej. Jedną z prognoz EUROSTATU przewiduje, że mediana wieku ludności w Polsce przekroczy nieznacznie 54 lata, co oznacza że połowa ludności osiągnęła lub przekroczyła ten wiek. Proces starzenia się społeczeństwa jest dużym wyzwaniem, z którym musi zmierzyć się państwo i administracja samorządowa.

I. Senior w świetle prawa. Czyli funkcjonowanie osób starszych, a regulacje prawne

Faktem jest, że seniorzy stanowią dość różnorodną grupę. Niektórzy, w pełni sił, nie potrzebują pomocy bliskich i państwa. Z kolei inni korzystają z różnych świadczeń, głównie ze względu na stan zdrowia. Jak podkreśla Zofia Frączek w Polsce ludzie starszy stanowią grupę, w której ryzyko marginalizacji pojawia się znacznie częściej niż w innych grupach społecznych³. Należy przyjrzeć się jak ta kwestia wygląda od strony prawnej.

Po pierwsze ustawa zasadnicza – Konstytucja, w art. 32 zapewnia każdemu równość wobec prawa gwarantuje również, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny⁴. Jest to ważne zwłaszcza dla ludzi starszych w przypadku marginalizowania ich

---

² K. Zapędowska, *Polityka społeczna wobec starszych – utopia czy konieczność*, <http://liberte.pl/polityka-spoeczna-wobec-osob-starszych-utopia-czy-koniecznosc/>, dostęp: 13.07.2013 r.

³ A. Garbarz, Z. Frączek, B. Lulek, *Rodzina w obliczu przeobrażeń społecznych*, Rzeszów 2012, s. 225.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 r., nr 78, poz. 483.

problemów w wielu dziedzinach ustawodawczych. Warto zaznaczyć, że każdy ma prawo do życia (art. 38 Konstytucji) i wolności sumienia (art. 53 Konstytucji). Konstytucja jako najwyższy akt prawny chroni każde życie ludzkie. Dla seniorów jest to istotne ze względu na zjawisko eutanazji, czyli skracania życia ludziom starszym, chorym i cierpiącym. Dodatkowym zabezpieczeniem dla osób w podeszłym wieku jest regulacja w kodeksie karnym, gdzie karane jest skracanie życia człowieka, bez względu na prośby chorego i współczucie dla osoby bliskiej (art. 150 § 1 k.k.)⁵. Podstawowym prawem, zwłaszcza dla starszych i chorych, jest prawo do ochrony zdrowia. Art. 68 ust. 2 Konstytucji przyznaje również każdemu równy dostęp do opieki zdrowotnej i finansowej ze środków publicznych bez względu na sytuację materialną. Jest to szczególnie ważne ze względu na to, że osoby starsze potrzebują takich świadczeń znacznie częściej niż dorośli, a nawet dzieci. Dodatkowo warto zauważyć, że sytuacja materialna seniorów w dzisiejszych czasach nie jest najlepsza. Powodem tego są niskie emerytury i znikoma wysokość innych świadczeń. Starsi obywatele, ze względu na swój wiek nie zostają zepchnięci w niebyt i na równi z innymi obywatelami mają nie tylko prawa, ale i obowiązki wobec ojczyzny (art. 82 Konstytucji). Wiek i stan zdrowia nie zwalnia także seniorów z odpowiedzialności za nieprzestrzeganie prawa i przestępstwa prawnoskarbowe. Każdy, w tym senior, ponosi świadczenia publiczne i wszelkie ciężary, w postaci podatków.

Ważną kwestią jest obowiązek alimentacyjny uregulowany w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym. Definicja ustawowa obowiązku alimentacyjnego jest zawarta w art. 128 KRO⁶. Brzmi następująco: „Obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny) obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo”. Każdy czło-

---

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. 1997 r., nr 88, poz. 553.

⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. nr 9, poz. 59 z późn. zm.

wiek sam troszczy się o swoje utrzymanie i zagwarantowanie sobie podstawowych artykułów do życia. Niestety nie każdy ma środki na zaspokajanie tych potrzeb. Dlatego w związku z wielowiekową tradycją i panującym prawem, w usprawiedliwionych sytuacjach przypadkach krewni lub powinowaci są zobowiązani do zaspokajania tych potrzeb – ciąży na nich obowiązek alimentacyjny. Dopiero wtedy, gdy nie ma takich osób lub gdy nie są one w stanie spełniać świadczeń alimentacyjnych, odpowiednie środki zapotrzebowania dostarcza państwo przez swoje organy pomocy społecznej, przy czym w nurt tej pomocy włączają się organizacje społeczne i związki wyznaniowe, a także obce osoby prywatne. Z przepisów zawartych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym wynika, że nie tylko rodzice mają obowiązek alimentacji swoich dzieci. Również dzieci mają obowiązek alimentacji swoich rodziców, po zaistnieniu pewnych przesłanek. Po stronie rodziców przesłanką jest ich stan niedostatku. Natomiast dzieci muszą mieć możliwości zarobkowo-finansowe, aby spełnić nałożony na nich obowiązek. Aby sąd zasądził alimenty względem rodziców przesłanki niedostatku rodziców i możliwości zarobkowych dzieci muszą zostać spełnione łącznie.

Oprócz Konstytucji i kodeksów sprawy seniorów regulują również ustawy. Starsze osoby korzystają z wsparcia instytucji państwowych i różnych świadczeń. Korzystają również z szeroko rozumianej pomocy społecznej. Definicję legalną podaje ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej⁷. Art. 2.1. ustawy o pomocy społecznej brzmi: „pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”. Seniorzy chcąc pokonać okresowe i stałe trudności są zmuszeni korzystać z pomocy społecznej. Państwo zapewnia im tą możliwość i reguluje to aktem prawnym o randze

---

⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. nr 64, poz. 593 z późn. zm., tekst jednolity: Dz. U. z 2013 r., poz. 182.

ustawy. Pomoc społeczna ma wspierać ludzi w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiać życie w warunkach odpowiadających godności osoby ludzkiej. Ustawa określa założenia, które muszą spełnić korzystający z pomocy społecznej jest to m.in. ubóstwo, sieroctwo, bezrobocie, niepełnosprawność lub długotrwała ciężka choroba. Prawo do świadczeń przysługuje obywatelowi polskiemu, ale również cudzoziemcowi po spełnieniu pewnych warunków. Ustawa definiuje również osobę, której, przysługuje taka pomoc tj. osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty 461 zł, zwanej dalej „kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej”, osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty 316 zł, zwanej dalej „kryterium dochodowym na osobę w rodzinie”, rodzinie, której dochód nie przekracza sumy kwot kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, zwanej dalej „kryterium dochodowym rodziny”. Aby taka pomoc przyznać musi zostać spełniony co najmniej jeden warunek. Świadczeniami pomocy społecznej są najczęściej świadczenia pieniężne tzw. zasiłki (stałe i czasowe), ale również niepieniężne tj. pomoc pracownika socjalnego, składki na ubezpieczenie zdrowotne, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej. Art. 50.1. ustawy o pomocy społecznej jest szczególnie ważny dla osób starszych pozbawionych opieki rodziny: „osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych”.

Tak więc widać, że ustawa przewiduje wiele form pomocy dla osób starszych i samotnych. Po spełnieniu pewnych warunków, w trudnych sytuacjach życiowych, można przyznać opiekę w postaci pobytu stałego w domach pomocy społecznej. Trzeba zaznaczyć, że domy pomocy społecznej mają różnorodny profil usług. Wyróżniamy domy pomocy społecznej dla przewlekle chorych somatycznie, dla osób starszych (emerytów i rencistów), dla osób chorych psychicznie, dla upośledzonych umysłowo i niepełnosprawnych psychicznie. Oprócz zwykłych domów pomocy spo-

łecznej istnieją także dzienne domy pomocy społecznej, które zapewniają pobyt dla osób starszych, zakłady opiekuńczo-lecznicze, które zajmują się opieką medyczną i pielęgnacją, prywatne domy opieki o charakterze czasowym i hospicja, które oferują opiekę paliatywną nad osobami terminalnie chorymi.

Biorąc pod uwagę, że seniorzy korzystają ze świadczeń pomocy społecznej należy wspomnieć o ustawie z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych⁸. Świadczenia te, jak określiła ustawa, przysługują obywatelom polskim oraz cudzoziemcom pod pewnymi warunkami: cudzoziemiec musi należeć do jednego z państw członkowskich UE, stale przebywać na terytorium RP na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, na pobyt rezydenta długoterminowego, na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas określony.

Do świadczeń zaliczają się również tzw. świadczenia opiekuńcze, zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne. Dodatek pielęgnacyjny przyznawany jest osobie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), która ukończyła 75 lat lub została uznana za całkowicie niezdolną do pracy lub samodzielnej egzystencji. Natomiast zasiłek pielęgnacyjny jest wypłacany osobie przez Ośrodek Pomocy Społecznej, która ukończyła 75 lat lub została uznana za całkowicie niezdolną do pracy lub samodzielnej egzystencji.

Konieczne jest zainteresowanie się problemem podjęcia dodatkowej pracy przez emeryta. Powyższą kwestię reguluje prawo pracy. Zgodnie z Konstytucją i ustawami każdy człowiek ma prawo do pracy. Jednakże po osiągnięciu określonego wieku przysługuje inne prawo, mianowicie prawo do emerytury. Po reformie emerytalnej, wiek zarówno mężczyzn i kobiet został zrównany i wynosi 67 lat. Zmiany natomiast nie dotyczą kobiet urodzonych przed 1 stycznia 1953 roku i mężczyzn urodzonych przed 1 stycz-

---

⁸ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. z 2006 r., nr 139, poz. 992, brzmienie od 1 lipca 2013.

nia 1948 roku⁹. Prawo pracy reguluje to, że jeżeli pracownik nie rozwiąże z pracodawcą stosunku pracy chociażby na jeden dzień, jego prawo do emerytury ulega zawieszeniu. Nie dotyczy to jednak wszystkich emerytów. Emeryci, którzy osiągnęli powszechny wiek emerytalny, mogą dorabiać do swoich świadczeń bez żadnych ograniczeń. Jednak osobom, które pobierają emerytury na wcześniej obowiązujących zasadach, w zależności od tego jaki będą uzyskiwały dochód, emerytura może być zawieszona lub zmniejszona¹⁰.

Dodatkowo emeryci mogą po spełnieniu przesłanek, jakimi jest m.in. wiek, korzystać z innych świadczeń. Emeryci mogą liczyć na ulgi podatkowe, zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych z 29 sierpnia 2007 r.¹¹ Opodatkowaniu podlegają wszelkiego rodzaju dochody. Odliczeniu od podatku podlegają: składki ubezpieczeniowe, rentowe i chorobowe, wydatki na cele rehabilitacyjne. Ponadto seniorom po ukończeniu odpowiedniego wieku przysługują zniżki transportowe i telekomunikacyjne. Do korzystania z bezpłatnych przejazdów uprawnieni są m. in.: emeryci i renciści oraz ich małżonkowie i osoby które ukończyły 70 lat. Emeryci i renciści nie mają zniżek w autobusach PKS, z wyjątkiem terenu Legionowa. Osoby, które ukończyły 65 rok życia i są zameldowane w Legionowie mają prawo do ulgi w wysokości 100% na przejazdy liniami PKS na terenie Legionowa z uwzględnieniem przystanków przy Starostwie Powiatowym. Osoby, które ukończyły 75 rok życia są zwolnione również z opłaty abonamentowej¹².

---

⁹ Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z dnia 6 czerwca 2012 r., poz. 637.

¹⁰ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r., Kodeks Pracy, Dz. U. 1974, nr 24, poz. 141.

¹¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 2007 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. nr 137, poz. 926 ze zm.

¹² <http://www.lutw.net/index.php/prawa-ludzi-starszych>, dostęp 14.07.2013 r.

II. Wybrane formy aktywności seniorów

Mimo przeszkód związanych z wiekiem i stanem zdrowia, emeryci nadal mogą być aktywni. Każdy ma prawo do rozwoju i samodoskonalenia, nawet seniorzy. Państwo i instytucje społeczne dostarczają wiele możliwości aktywności skierowanych do seniorów, którzy mogą realizować swoje pasje w różnych dziedzinach życia. G. Orzechowska podzieliła aktywność osób starszych na poszczególne grupy, do których należy: aktywność społeczna, aktywność religijna, aktywność kulturalna, aktywność edukacyjna, aktywność domowo-rodzinna, aktywność zawodowa i aktywność rekreacyjna¹³. Jednak ludzie starsi są dyskryminowani na wielu płaszczyznach: na rynku pracy, na płaszczyźnie ochrony zdrowia oraz na rynku finansowym¹⁴.

W wielu społeczeństwach, w tym w Polsce, dużą wartość stanowi rodzina. W naszym państwie funkcjonuje obok modelu rodziny dwupokoleniowej, także wielopokoleniowa. Dziadkowie są jej integralną częścią, otoczeni są szacunkiem i miłością. Właśnie na tym polu seniorzy mogą cieszyć się szczególną aktywnością. W dzisiejszym świecie dziadkowie stanowią niekiedy oparcie dla całej rodziny, a dla dzieci stanowią przykład oraz przeciwwagę dla fałszywych autorytetów¹⁵. Dziadkowie mogą być zarówno źródłem wzorów osobowych jak i kształtują w znacznym stopniu postawy moralne i społeczne młodszych pokoleń. Kojarzeni są z wiedzą i mądrością, z której może czerpać młodzież. Jak podkreśla Zofia Frączek, nie tylko wnuki czerpią korzyści z przebywania z dziadkami, ale także starsze pokolenie zyskuje nowe siły do podejmowania większej aktywności życiowej. Należy wspomnieć, że dla starszych osób, jak wskazuje analiza materiału badawczego,

---

¹³ G. Orzechowska, *Społeczna aktywność osób starszych i jej główne uwarunkowania* [w:] *Starzenie się a satysfakcja z życia*, red. S. Steuden, M. Marczuk, Lublin 2006, s. 273.

¹⁴ Z. Frączek, *Pokoleniowe przemiany społecznej świadomości wartości rodziny*, Rzeszów 2011, s. 223–224.

¹⁵ Tamże, s. 223–224.

najbardziej liczy się rodzina, później dopiero zdrowie, miłość i Bóg. Obok promowania idei aktywnej starości jako sposobu przełamania stereotypów inną dobrą formą tego typu działań jest podejmowanie inicjatyw w wymiarze międzygeneracyjnym¹⁶. Dlatego warto promować częstsze niż tylko Dni Babci i Dziadka spotkania młodzieży i dzieci z dziadkami, które mogą pogłębiać więzi między pokoleniami.

Aktywne osoby starsze mimo przejścia na emeryturę wciąż mogą pracować dorabiając do swojej emerytury. Dla wielu osób w piramidzie wartości na pierwszym miejscu jest praca, dlatego seniorom trudno pogodzić się z odejściem na emeryturę. Państwo polskie zapewnia emerytom możliwość dodatkowej pracy zarobkowej, bez „zawieszenia” świadczenia emerytalnego. Uruchomiony program rządowy „Solidarność pokoleń”, działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+ zmierza do zwiększenia zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia w Polsce. Program ten zakłada działania, które mobilizują przedsiębiorców do zatrudnienia osób w tej kategorii wiekowej, przy zakładanej poprawie ich kwalifikacji i efektywności pracy¹⁷. Do zalet wykonywania dodatkowej pracy należy: aktywny tryb życia, realizacja zainteresowań, stały kontakt z ludźmi. Co istotne program ten nie zamyka możliwości zatrudnienia osoby pobierającej świadczenie emerytalne.

Art. 70 ust. 1 Konstytucji mówi, że każdy ma prawo do nauki. Ta idea jest realizowana głównie przez ruch związany z powstawaniem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Uniwersytet Trzeciego Wieku jest to wg definicji, placówka dydaktyczna dla osób w podeszłym wieku, której celem działania jest poprawa jakości życia osób starszych.

Początki ruchu uniwersytetów trzeciego wieku sięgają roku 1972. W tym też czasie profesor Uniwersytetu w Tuluzie Pierre Vellas zorganizował spotkanie 40 seniorów, aby zorientować się,

---

¹⁶ J. Hryniewicz, *O sytuacji ludzi starszych*, dz. cyt., s. 36.

¹⁷ Pełen opis programu: <http://analizy.mpips.gov.pl/i>.

czego oczekują od uniwersytetu. Wówczas, na podstawie wiedzy seniorów, stworzono trzy postulaty, które powinien realizować uniwersytet: potencjał medyczny uniwersytetu powinien służyć propagowaniu wiedzy na temat utrzymania zdrowia w wieku starszym, upowszechniana wiedza o kulturze powinna być wzbogacona o doświadczenie i wiedzę ludzi starszych, potencjał badawczy powinien zostać zmobilizowany dla rozwiązywania problemów ludzi starszych oraz starości¹⁸. Pierwszy UTW powstał w 1973 roku we Francji założony został przez wspomnianego Pierre Vellas'a, który w centrum uwagi postawił badania naukowe skierowane na pomoc ludziom starszym. W Polsce obecnie powstało około 110 takich placówek, które zrzeszają w sumie 25 tysięcy słuchaczy. W wyniku współpracy i kontaktów naukowych profesor Haliny Szwarz z Pierre'em Vellasem utworzono Uniwersytet Trzeciego Wieku w Warszawie. Pod nazwą Studium III Wieku, 12 listopada 1975 roku, inaugurowano pierwszy rok akademicki UTW. Intensywny rozwój placówek tego typu przypadł na lata 1975–1979. Wtedy to powstały Uniwersytety Trzeciego Wieku we Wrocławiu, Opolu, Szczecinie, Poznaniu, Gdańsku, Łodzi. W stolicy podkarpacia również działa taka placówka przy Uniwersytecie Rzeszowskim – UTW powstał w 1983 roku z inicjatywy Genowefy Kruczek-Kowalskiej. Dzięki takim instytucjom edukacyjnym starsi mają szansę na stały kontakt z ludźmi oraz na rozwijanie swoich pasji i talentów. Zasadniczym zadaniem Uniwersytetu Trzeciego Wieku jest dążenie do utrzymania indywidualnego dobrostanu psychofizycznego seniora oraz osiągnięcie należytej i godnej pozycji człowieka starszego w społeczeństwie. Drogą do osiągnięcia tego jest edukacja. Celem każdej z takich placówek powinno być rozwijanie sprawności intelektualnej, fizycznej, integrowanie środowiska ludzi starszych. Cele te realizowane powinny być poprzez różne formy zajęć tj. wykłady z różnych dziedzin wiedzy, prelekcje i pogadanki w ramach różnych sekcji, imprezy

---

¹⁸ [Http://www.utw.pl/](http://www.utw.pl/), dostęp: 14.07.2013 r.

kulturalne i rozrywkowe, turystykę, rekreacyjną oraz rehabilitacyjną, kursy komputerowe, działanie celem nauczania starszych podstaw języków obcych, uprawianie różnych sportów, spotkania w grupie brydżowej, wolontariat. Udział w takich formach zajęć dostarcza słuchaczom rozwijania zainteresowań i możliwość lepszej adaptacji w zmieniających się warunkach życiowych. Słuchacze uczestniczą w zajęciach na zasadzie dobrowolności, stanowią swoistą elitę osób starszych, dla których ważny jest indywidualny rozwój poprzez edukację, mimo osiągniętego wieku, reprezentowani są przez Samorządy Słuchaczy. Jeżeli chodzi o wymagania formalne, głównie wiek, wykształcenie kandydatów, czy też kryteria naboru, to jest to zależne od poszczególnych ośrodków i modeli ich funkcjonowania. Rok akademicki na Uniwersytecie Trzeciego Wieku trwa tak, jak na tradycyjnych uczelniach wyższych, od października do połowy czerwca. W zależności od formy organizacyjnej uniwersytetu, starsi studenci mogą liczyć na otrzymanie dyplomu, potwierdzającego ukończenie danego kursu, który może trwać rok lub dwa lata. Zróżnicowanie kryteriów naboru uwarunkowane jest możliwościami finansowymi oraz charakterem danego uniwersytetu¹⁹.

Oprócz Uniwersytetów Trzeciego Wieku swoją działalnością mogą się poszczycić różne Akademie Seniorów. Celem akademii jest, podobnie jak to było w przypadku Uniwersytetów Trzeciego Wieku, rozwijanie sprawności intelektualnej, fizycznej, integrowanie środowiska ludzi starszych. Obecnie w Polsce działa dużo takich placówek m.in. Akademia Seniora powstała w Szczecinie w marcu 2006 roku, odpowiadając na potrzeby osób dojrzałych, ale chcących w dalszym ciągu rozwijać się i doskonalić swoje umiejętności, a przy okazji miło i ciekawie spędzać czas z osobami z tej samej grupy wiekowej²⁰. Na Podkarpaciu działa przy kościele Dominikanów Podkarpacka Akademia Seniora, jako projekt, w którym mogą uczestniczyć osoby, które ukończyły 60 rok życia.

---

¹⁹ [Http://www.utw.pl/](http://www.utw.pl/), dostęp 14.07.2013 r.

²⁰ [Http://www.akademia-seniora.pl/](http://www.akademia-seniora.pl/), dostęp 14.07.2013 r.

W ramach tego projektu seniorzy mogą uczestniczyć w bezpłatnych zajęciach dotyczących zdrowia, prawa spadkowego, gimnastyce, kursie samoobrony, studium urody i wizażu oraz kursie języka angielskiego. Podobną formę aktywności proponują kluby seniora zorganizowane często w osiedlowych domach kultury. Kluby w zależności od motywacji jej członków są bardziej lub mniej rozwinięte pod względem działalności. Przeważnie, działalność klubów polega na wspólnych wyjściach do instytucji kulturalnych, wycieczkach, obchodach świąt czy rocznic. Ponadto nie można zapomnieć o Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów, który jest pozarządową organizacją społeczną, samodzielną i niezależną z blisko 70-letnią tradycją. Działa poprzez swoje oddziały okręgowe, rejonowe i koła. Jest to największa organizacja emerycko-inwalidzka w Polsce, zrzeszająca około milion członków.

Każdy emeryt i osoba starsza może korzystać z terapii zajęciowej. Terapia zajęciowa to pewne określone czynności, zajęcia fizyczne lub umysłowe, prowadzone przez fachowców w danej dziedzinie, mające na celu usprawnianie psychiczne i fizyczne. Usprawnianie psychiczne polega na przywróceniu zdolności nawiązywania kontaktów i umiejętności współżycia z innymi ludźmi, dostosowania się do środowiska, w którym się żyje. Usprawnianie fizyczne to połączenie zajęć terapeutycznych z rehabilitacją leczniczą, umożliwiające zachowanie sprawności fizycznej, pozwalającej przynajmniej na samodzielne wykonywanie prostych czynności. Celem terapii zajęciowej jest zapobieganie skutkom ograniczania aktywności i przywracanie zdolności do aktywnego życia w interakcji z otoczeniem społecznym. Poprzez uczestniczenie w przeróżnych formach aktywności zorganizowanej i celowej jednostki nie pozostają bierne, nie zanika w nich inicjatywa i chęć do pracy oraz chęć nawiązywania i kontynuowania kontaktów z innymi. Tym samym osiąga się maksymalny rozwój umiejętności osoby starszej, uczy lub usprawnia wykonywanie czynności sa-

moobługowych, tworzy możliwości prowadzenia samodzielnego życia, a nawet podjęcia zatrudnienia²¹.

Ludzie starsi podejmują również aktywność na polu religijnym. Zwłaszcza oni potrzebują silnej więzi z Bogiem i kościołem stojąc u kresu swojego życia. Dlatego Kościół, w tym Kościół katolicki, przewiduje dla starszych różne formy aktywności.

Dużo ostatnio mówi się o tym, że ludzie w podeszłym wieku nie uczestniczą w życiu politycznym. Nie ma ich w parlamencie, a decyzje dotyczące ich spraw podejmowane są bez nich. W życiu politycznym aktywnie działa Krajowa Partia Emerytów i Rencistów, jednak jest ona zbyt słaba by zaistnieć na scenie politycznej.

III. Pomoc dla seniorów

Wraz z wiekiem zmieniają się potrzeby ludzi starszych, zmniejsza się zapotrzebowanie na dążenie do sukcesów i osiągnięcie różnych celów, a zwiększa się potrzeba spokoju i akceptacji. Ludzie starsi, bardziej niż pozostali, odczuwają braki w zaspokajaniu swoich potrzeb. Wielu z nich jest w złej sytuacji materialnej. Z upływem lat pogarsza się ich stan zdrowia oraz ogólna sprawność. W związku z tym pogarsza się ich sytuacja oraz pozycja społeczna²². W Polsce populacja osób starszych powyżej 65 roku życia stanowi grupę liczącą prawie 5 mln ludzi. Wśród nich około 2% to osoby obłożnie chore, stale pozostające w łóżku, a 17% to ludzie mający poważne problemy w zakresie poruszania się w obrębie mieszkania. Zaledwie 7% osób w wieku powyżej 75 roku życia nie zgłasza żadnych schorzeń przewlekłych²³.

Seniorzy z upływem lat coraz bardziej potrzebują pomocy rodziny oraz państwa. W Polsce opieka nad osobami starszymi urosła do rangi normy kulturowej. Od rodziny i krewnych niemal

---

²¹ www.dps.pl, dostęp: 15.07.2013 r.

²² P. Błędowski, *Lokalna polityka społeczna wobec ludzi starych*, Warszawa 2002, s. 12.

²³ H. Dmochowska (red.), *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2010 r.*, Warszawa 2010, s. 226.

oczekuje się opieki nad rodzicami czy dziadkami. Niektórzy zajmują się swoimi, niekiedy chorymi, rodzicami, otaczając ich opieką i miłością. „W Europie instytucja rodziny w dalszym ciągu odgrywa istotną rolę w życiu jednostki, nawet w krajach takich jak Dania, gdzie opieka socjalna jest na wysokim poziomie”²⁴. Niestety w dzisiejszych czasach zdarza się coraz częściej, że ludzie traktują swoich rodziców i dziadków jako zbędny balast i tylko połowicznie okazują opiekę często chorym i cierpiącym. Przyjaciele i sąsiedzi mogą stanowić źródło wsparcia, zwłaszcza dla osób samotnych i bezdzietnych – rzadko jednak podejmują opiekę nad taką osobą. Warto też zauważyć, że niekiedy osoba starsza potrzebuje więcej uwagi, ze względu na swój stan zdrowia – mówimy tu całodobowej opiece specjalistycznej. Wiele osób przy dzisiejszej infrastrukturze, nie ma środków, by oddać taką osobę pod opiekę specjalnie do tego stworzonej placówki, gdyż wymaga to ze strony rodziny dużych nakładów pieniężnych. Ponadto przy szeroko rozwiniętym pojęciu opieki, niektórzy wolą sami zajmować się osobami chorymi, odrzucając jednocześnie pomoc ze strony instytucji opiekuńczej. Właściwie polski system zabezpieczenia społecznego ignoruje „opiekunów nieformalnych”, brakuje rozwiązań umożliwiających rodzinom podjęcie opieki bez kolizji z obowiązkami zawodowymi²⁵. Jeśli osoba starsza – rodzic lub dziadek – będzie potrzebowała opieki specjalnej i szczególnej troski o zdrowie, często występuje konflikt między powinnością a pracą zawodową dla osoby opiekującej się takimi osobami. Ponadto brak środków pieniężnych jest częstym problemem w kwestii opieki nad osobą chorą, której utrzymanie w dobrym stanie wymaga najczęściej dużych nakładów pieniężnych. Rodziny nie mają środków żeby zatrudnić pielęgniarki lub skorzystać z usług instytucji społecznej.

---

²⁴ M. Raław, M. Rosochacka-Gmitrzak, B. Tokarz-Kamińska, *Aktywność społeczna i kulturalna osób starszych* [w:] *Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje*, Warszawa 2012, s. 27.

²⁵ J. Hrynkiewicz, *O sytuacji ludzi starszych*, dz. cyt., s. 36.

Nie tylko na barkach rodziny leży los starszych ludzi. Kwestia ta jest również poruszana przez państwo i prawo. Na jaką więc opiekę może liczyć senior ze strony państwa i instytucji społecznych? Państwo stosując politykę wobec starzenia się stara się współpracować z innymi strategiami publicznymi. Na obszarze polityki ubezpieczeń społecznych państwo propaguje: zagwarantowanie dochodu ze świadczeń społecznych w wysokości umożliwiającej samodzielne finansowanie zakupu dóbr i usług typowych dla potrzeb związanych z wiekiem oraz mobilizowanie dbałości we wcześniejszych fazach życia o indywidualne zabezpieczenie dochodów na starość. Na obszarze polityki ochrony zdrowia: popularyzacja zasad promocji zdrowia i higieny życia oraz rozwój opieki geriatrycznej i poprawa dostępności do świadczeń rehabilitacyjnych. Natomiast na obszarze polityki pomocy społecznej: rozwój pomocy środowiskowej w formie usług, rozwój kompleksowej opieki długoterminowej oraz realizacja procesów (re)integracji społecznej różnych grup świadczeniobiorców²⁶. Jak to się przełamuje na rzeczywistość?

Zabezpieczenie dla osób starszych i samotnych, którzy nie mogą liczyć na wsparcie rodziny, stanowi przede wszystkim prawo, w tym wszelakie ustawy regulujące powyższe kwestie. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku określa ogólne zasady korzystania z pomocy społecznej. Istotne w kwestii seniorów są różne formy tej pomocy świadczone przez państwo. Mogą to być świadczenia: pieniężne oraz niepieniężne. Istotne dla seniorów i ich opiekunów są zwłaszcza: zasiłek stały i okresowy, zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy oraz wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd. Natomiast niepieniężne to: składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenie społeczne, pomoc rzeczowa (w tym ekonomiczne usamodzielnienie), usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz rodzinnym

---

²⁶ P. Błędowski, *Polityka wobec osób starszych - cele i zasady*, <http://orka.sejm.gov.pl/>, dostęp: 14.07.2013 r.

domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz pobyt i usługi w domu pomocy społecznej.

IV. DPS „LEŚNIOŹKA” – przykład instytucji wsparcia dla seniorów wymagających opieki

Organizację domu pomocy społecznej można przedstawić na podstawie działalności domu spokojnej starości połączonego z zakładem opiekuńczo-leczniczym, działającym na terenie Podkarpacia NZOZ „Leśniówka”. Jest to obiekt położony w Turzy w gminie Sokołów Małopolski.

Wszelkie dokumenty konieczne w procedurze starania się o miejsce w DSS „Leśniówka” pobrać można z dobrze skonstruowanej strony WWW. Koszt pobytu podopiecznego w DSS Leśniówka w roku 2013 wynosi 2 300 zł miesięcznie. Dla porównania pobyt pensjonariusza w podobnej placówce na terenie miasta Rzeszowa i w zarządzie MOPS (Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej) to kwota 2 800 zł. W odróżnieniu od instytucji zarządzanej przez władze samorządowe NZOS „Leśniówka” nie prowadzi długiej procedury kwalifikacyjnej w stosunku do przyszłego podopiecznego: zarząd placówki podpisuje umowę cywilno-prawną z prawnym opiekunem osoby starszej (lub z tą osobą osobiście), w której uzyskuje zapewnienie pokrywania kosztów pobytu. Placówki samorządowe natomiast przeprowadzają dokładne wywiady, w jakiej sytuacji finansowej znajduje się rodzina osoby, która ma zostać umieszczona w domu pomocy społecznej czy domu spokojnej starości i przedstawia dokładne wzory wyliczeń, kto i w jakim stopniu pokrywa koszty pobytu pensjonariusz w instytucji wsparcia.

Dom Spokojnej Starości połączony jest z niepublicznym Zakładem Opiekuńczo-Leczniczym. W zakładzie udzielane są całodobowe świadczenia zdrowotne, obejmujące swoim zakresem leczenie, pielęgnację i rehabilitację osób przewlekle chorych. Zapewnia on 50 miejsc, podobnie jak w domu spokojnej starości dwu i jedno-osobowych. Zakład udziela całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swym zakresem pielęgnację opiekę

i rehabilitację osób niewymagających hospitalizacji. Ponadto zakład zapewnia kontynuację leczenia farmakologicznego. Istnieje możliwość skorzystania na miejscu z opieki lekarza. Ważnym punktem pobytu w ośrodku jest prowadzenie zajęć edukacji zdrowotnej dla pensjonariuszy i członków ich rodzin. Oprócz tego Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej

„Leśniówka” oferuje usługi w zakresie rehabilitacji. Budynek i jego wyposażenie jest doskonale przystosowane do potrzeb zarówno osób niepełnosprawnych jak i osób w podeszłym wieku. Ponadto infrastruktura budynku stworzona jest z myślą o gabinetach specjalistycznych, które mieszczą się wewnątrz budynku. Usługi rehabilitacyjne prowadzone są w ramach ubezpieczenia zdrowotnego, jak i prywatnie z tym, że rejestracja na te zabiegi odbywa się na podstawie odpowiedniego skierowania wystawionego przez lekarza posiadającego umowę z NFZ.

Placówka NZOZ „Leśniówka” zajęła pierwsze miejsce w plebiscycie ESKULAP 2012 w kategorii: PLACÓWKA MEDYCZNA 2012 WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO.

V. Podsumowanie

Powyższe opracowanie jest próbą pokazania, w jaki sposób funkcjonuje w społeczeństwie człowiek starszy: ma on wiele praw ale i obowiązki. Mimo osiągniętego wieku emerytalnego może realizować się na polu zawodowym i osobistym, podejmować naukę, zajmować się tym, co go interesuje, realizować swoje pasje. W sytuacji jednak, w której na skutek choroby, zmian w organizmie wymaga pomocy –może tę pomoc otrzymać. Jedną z możliwości jest wsparcie uzyskiwane od najbliższych, opieka domowa w rodzinnej atmosferze oraz wsparcie instytucjonalne, które oferują instytucje polityki społecznej z sektora państwowego i prywatnego. Należy nadmienić, iż obie formy pomocy umożliwiają te same przepisy prawne. Wymuszają one zachowanie identycznych standardów dotyczących usługi opiekuńczej skierowanej do człowieka starszego i niepełnosprawnego. Ważnym aspektem opieki są koszty pobytu i uzyskanej pomocy. W placówce z sektora niepublicznego

koszty faktyczne mogą być niższe od tych wyliczonych w placówce finansowanej z budżetu państwa, jednak, jeśli podopieczny nie jest skierowany przez ośrodek pomocy społecznej, który może podpisać umowę cywilno-prawną o pokrywaniu tychże, musi ponieść całkowity ciężar finansowy związany z koniecznością pobytu w placówce. W takiej samej instytucji lecz administrowanej przez samorząd obowiązuje dokładna, jednolita w całej Polsce procedura kwalifikacyjna podopiecznego. Jeśli jest to osoba uboga (przyporządkowanie wg dochodu przypadającego na osobę w danym gospodarstwie domowym), taką jest też jej rodzina i nie może pozwolić sobie na pokrycie kosztów pobytu samodzielnie, korzysta z zasady współfinansowania opieki z finansowych środków państwa. Osoby dobrze sytuowane pokrywają koszty pobytu i opieki z własnych środków. Niezależnie od tego, czy dopłata jest całkowita, czy częściowa, jest dużym obciążeniem dla opiekunów osób starszych. Często bowiem są to również osoby starsze, posiadające dorosłe dzieci, które ze względu na sytuację na rynku zatrudnienia w Polsce same nie mają pracy lub mają, ale mało płaćną. Pokolenie rodziców (50-, 60-ciolatków) bardzo często bierze na swoje barki np. spłatę kredytu swoich dzieci lub po prostu ich utrzymanie. Tak więc dodatkowy koszt opłaty pobytu swojego rodzica-seniora w domu opieki jest zawsze znacznym obciążeniem budżetu rodziny. Często więc decyduje się ona na zatrudnianie osób prywatnych (zapewniając np. mieszkanie i opłatę za opiekę) w tzw. szarej strefie, bez uiszczania należności podatkowych. W takim przypadku dostęp do fachowej opieki medycznej i psychologiczno-pedagogicznej jest ograniczony. Z jednej więc strony osoba starsza przebywa w środowisku rodzinnym, z drugiej zaś nie ma zapewnionego dostępu do fachowej opieki medycznej w takim stopniu, w jakim oferowana jest ona w instytucjach sformalizowanych.

Należy się spodziewać, iż instytucje pomocowe takie jak domy pomocy społecznej, domy spokojnej starości, warsztaty terapii zajęciowej i inne będą powstawać, gdyż wymaga tego sytuacja związana z demograficznym zjawiskiem starzenia się społeczeń-

stwa. Poddać analizie trzeba formę finansowania kosztów opieki i być może zmienić zasady na bardziej korzystne dla pensjonariusza i jego rodziny. Autorka opracowania zdaje sobie jednak sprawę z faktu, iż w obecnej sytuacji budżetowej państwa nie ma woli politycznej, aby wprowadzać jakiegokolwiek zmiany.

ABSTRACT

Social Assistance Institution „LEŚNIÓWKA” in Turza, as a model institution realising assumptions of social policy towards older people

Demographic prognoses concerning many European societies, among them the Polish one, are implacable – in the perspective of twenty years one fourth of the Poles will be older persons. Thus, a perception of an older person must change in the social consciousness, which on the one hand can function actively in life, realise her/his interests and passions, on the other hand she/he can depend on assistance from the family\or an institutional aid because of changes which take place in a human body in relation with growing old. A state as an organisation is obliged to create the social policy towards persons who need support, which is guaranteed by the basic law and subsequent detailed law. On their grounds function among others social assistance homes or nursing homes for old people. One of examples is NZOZ DSS „Leśniówka” (the podkarpackie province).